

"ÉS NECESSARI TOCAR ADESIARA LA TERRA PER A NO SUCUMBIR"¹ (*)

Rosa Soares Nunes
CIIE Universitat d'Oporto

"Si aquests fòrums són un espai polític alternatiu a DAVOS, és enorme la responsabilitat de donar sentit a aquest espai amb una veu alternativa.

[...] Aquest és un fòrum temàtic i circumscrit a un lloc per, *paradoxalment*, pensar plegats un no lloc -la utopia de redescobrir-nos en el que ens uneix, en una àrea particularment responsable per la repartició desigualtaria de l'accés al coneixement, font d'injustícia cognitiva, que és també causa i efecte del manteniment d'un ordre mundial, que construeix el benestar d'alguns, sobre el patiment i la humiliació de molts.

La consciència de la profunditat i de la virulència de les desigualtats en el món, la tenim en comú. Estar plegats i assumir la nostra incompleció individual i col·lectiva, perquè és a través de la mirada dels altres que jo em construeixo en tant que imatge meva. D'aquí l'existència d'un nucli dialògic en tota la sociabilitat que es construeix per una resposta existencial activa, construïda en la pròpia interacció. D'aquí la seva funcionalitat als efectes de congregació de diferents punts de vista, diferents angles de visió, diferents incidències i diferents efectes dels problemes, que coincideixen amb una acció comuna transformativa, posant-se l'èmfasi a l'engendrar interpersonal de significats que ens aproximem, en el rastre d'un altre món possible. En tots els temps, la utopia serveix per assabentar-nos del desencert del món."

Cita Thomas More i Campanella com a pensadors utòpics i descriu l'al·legoria de la caverna de Plató a Glauco, parla de la facultat de conèixer, que pareix tenir alguna cosa de divina i que mai no perd el seu poder i que segons l'orientació que se li doni pot resultar útil i avantatjosa o inútil i perjudicial.

"...que els papers socials i el coneixement general a l'escola puguin ser impregnats de formes materialitzades de transformació en mercaderia."

"[...] L'orientació que li donem [...] Parlar de mercantilització, de privatització de l'educació, sense tenir en

compte la desconcertant actualitat de l'anàlisi marxista del sistema capitalista, és malgastar l'oportunitat d'aclarir conceptes que, entrant en la circulació trivial del discurs en voga, tantes vegades juga el joc del que es pretén contrariar, reduint a estereotips el que podia tenir la força d'inquietar-nos veritablement."

Cita Derrida i Giddens, declarats no marxistes, que diuen que l'anàlisi de Marx no ha estat superat per ningú. Cita el capítol primer d'*El Capital*, el que parla de la força del treball, dels mitjans de producció, de la plusvàlua, del productor, del producte i del salari. Diu que sorgeix el capitalisme quan la força del treball es converteix en mercaderia i es venuda pel seu titular per obtenir mitjans de subsistència. Diu que és en la compra de la força del treball que s'amaga la transformació dels doblers en capital. També afirma, seguint Marx, que la propietat privada transforma els mitjans de producció en fins als quals queda subordinat l'home i que no és el treballador qui utilitza els mitjans de producció, sinó a l'inrevés. Amb tot això afirma que és la propietat privada la que aliena l'home en un procés impersonal de la seva transformació de fi en mitjà, de persona en instrument de la seva pròpia dominació. I aquest seria un bon principi, si tengués temps, per parlar del que pensaven Marx i Engels sobre la intervenció de l'Estat en l'educació, en un estat capitalista. Després parla de la possibilitat de comerciar sense mercaderies, els que presten un servei són reduïts a assalariats i es converteixen en un engranatge del procés de producció. És per

Presència de l'STEI-i al FSIPE.

Albert Sansano, representant de la Confederació d'STEs al FSIPE.

això que l'educació a través de l'escola pública ha de reproduir aquests esquemes.

“ [...] Com aclareix Fritzel (1987), el problema essencial aquí, no és que els continguts específics i explícits puguin ser políticament tendenciosos, sinó que els papers socials i el coneixement general a l'escola puguin ser impregnats de formes materialitzades de transformació en mercaderia. Això és una qüestió més epistemològica que de selecció de continguts referent a normes abstractes d'organització burocràtica relativa “a la qüestió central de com els coneixements i les capacitats -valors educatius en ús - són transformats en una força potencial de treball per acabar en mercaderia”.

El problema bàsic -diu l'autor- està en les formes per les quals les competències desenvolupades a l'escola són orientades perquè constitueixin qualificacions legítimes per al mercat. En certa manera, la legitimació de les relacions socials específiques de producció i reproducció, i la transformació en mercaderia en general, serveix com a plusvàlua de la qual les mercaderies estan imbuïdes. I això és una funció de l'estructura interna de l'escola

respecte a l'essència de la seva autonomia relativa, inscrita en la mateixa autonomia relativa de l'Estat. Per millor moure's en la contradicció compleix les funcions de legitimació de l'economia capitalista, negant la seva natura d'Estat capitalista.

El model de tecnologia educativa, centrat en objectius, sobretot en el quadre de la seva formulació en termes comportamentals, mètodes i tècniques estandarditzades i avaluació “objectiva”, pot ser una expressió directa d'aquesta estructuració educativa. Aquest model, embolicant el control extern a través de criteris objectius, pot, molt bé, ser considerat com un treball abstracte per atribuir notes i altres classificacions externes que corresponen al treball abstracte en relació als salaris. Els problemes bàsics enfrontats pels sistemes educatius, tenen origen en els problemes de l'Estat capitalista.

Els interessos de realització particular dels capitals individuals, transformen els processos en anàrquics, centrant-se en una preocupació de competició i una visió a curt termini -que és la visió neoliberal- sense espai per a cap altre mode de regulació que no sigui la d'un mercat regulador de si mateix, de les nostres vides i dels nostres somnis. L'espectacle degradant que va ser, fa dies, a Portugal, la divulgació pública dels rànquings entre escoles, és una mostra del quadre d'ambivalència en què es mou l'Estat en aquest nou liberalisme que el vol retirar el més possible de l'economia, de la salut, de l'educació, però que l'utilitza per als seus propis fins.

“Sobretot des de 1994 s'evidencia un fortíssim moviment concertat de mercantilització de l'educació com a servei.”

Com diu Roger Dale (2004), en la competència entre els tres blocs competitius -l'americà, l'uropeu i l'asiàtic- el principal obstacle encara és la pròpia natura sobirana de l'Estat-Nació. Per això és necessari reorientar-lo. En el discurs de la globalització, la producció no desapareix. És fragmentada i relocalitzada des d'un cap a diversos països.”

Segueix explicant com les empreses es deslocalitzen i es tornen a situar en diferents llocs, del canvi de les relacions entre països i de la necessitat de l'acumulació capitalista en un punt fix i que la història del capitalisme ha estat sempre la recerca de nous mercats i de majors plusvàlues. Això fa

que a partir dels anys 70 amb el xoc petrolífer, el capital es refugia en territoris que no tenen regulació estatal. I en els anys 90, el nou punt fix és el supranacional.

“ [...] Considerant el model trimodal de Wallarstein -encara que tingui algunes desactualitzacions pels canvis, d'una banda el camp de la Regulació, d'una altra per la desaparició de la Unió Soviètica- Espanya s'està resituant, passant de la semiperifèria cap al Centre; el mateix els passa a Irlanda i al nord d'Itàlia, en canvi Portugal no està en aquesta ruta, mantenint-se en la semiperifèria.

L'educació s'està reconfigurant, encara que nosaltres continuem mirant-la des del Centre que era l'Estat-Nació. I ni tan sols ens movem per l'enorme influència que l'Organització Mundial del Comerç té en l'educació, perquè els moviments de resituació fan que aquestes influències apareguin diluïdes. A més de ser una esfera d'activitat vista com a molt lucrativa, el reconeixement (en l'actual quadre de desenvolupament de la ciència i de la tècnica) de quant l'educació influeix en la productivitat i formació de riquesa, la inscriu a l'agenda dels lobbys capitalistes. Les polítiques de descentralització i de desconcentració, que retiren progressivament la tutela de l'Estat, van en el sentit del reesglaonament. Descentralització i desconcentració, es converteixen en formes de disminució de la influència de l'Estat en l'Educació. Sobretot des de 1994 s'evidencia un fortíssim moviment concertat de mercantilització de l'educació com a servei.”

Cita un escrit del diari *Le Monde* que parla de l'enorme competició de l'ensenyament superior, que les universitats cerquen els millors professors i les futures elits dels països emergents i que obren campus a l'estranger. També cita un diari de Barcelona, quan el fòrum es feia allà on els seus titulars deien que s'impulsava la creació d'empreses des de la universitat, i que seguien models emprenedors seguint els anglesos i americans. I també parla de l'editorial d'*Educação* portuguès que deia que la part més lucrativa del negoci de la mort era de multinacionals espanyoles, absorbides per un grup anglès en mans de dues corporacions americanes. Que l'educació, la salut i la mort eren declarades indústries de gran potencial i futur.

Diu que Wallerstein avisa que si els moviments antisistema no tenen clara la seva orientació ideològica, poca cosa podran fer contra el neoliberalisme. També parla del paper dels intel·lectuals i cita Bordieu: “Hem de

Parlament final a la manifestació per l'escola pública.

preguntar-nos quina és la contribució que els intel·lectuals porten al racisme de la intel·ligència. Seria interessant estudiar el paper dels metges en la medicalització, o sigui, en la naturalització de les diferències socials, i el paper dels psicòlegs i dels psiquiatres i dels psicoanalistes en la producció d'eufemismes que permeten designar els fills dels proletaris o dels emigrants de tal manera que els casos socials es transformin en psicològics i les deficiències socials en deficiències mentals”.

També parla del paper dels professors que, tantes vegades i sense crítica accepten aquestes categoritzacions. Diu que “L'escola, sent un local polític és un local d'acció pública i de formació de subjectes, en un context de diversitat i de conflicte que en res xoca (com tantes vegades es vol fer creure) amb un discurs igualitari que és en si mateix global, perquè és un discurs de l'aproximació i de la reciprocitat.”

“...vés a la botiga, compra cacau i pa i dóna-n'hi. Vés-t'hi acostumant. És fam.”

Acaba amb prosa poètica explicant que no som res sense la memòria, perquè el present no existeix, que la memòria és l'experiència de moltes persones transformada en vèrtex de successos i de situacions pròpies i alienes. I aquí escriu un fragment d'un poema:

És un lloc al Sud, un lloc on

la calç

*amotinada desafia la mirada.*²

I acaba de la manera següent parlant d'una escola del curs 1968/69:

“L'escola. Classe de nines. Un aire molt arreglat d'un blanc insistent i persistent.

Per allí les estacions queien al marge del drama humà en què es patia d'una ràbia sorda, sorda no perquè no cridés en un infernal silenci, però perquè es contenia guardant-se per als déus que hi hagués. L'Hivern anticipat va entrar cap a dins de nosaltres. Un dia rere l'altre anava posant al nu el que ningú no podia amagar.

Vinguda de la ciutat més pròxima, jo vaig arribar a l'escola a les 9 hores.

A mitjan matí una nina, de sobte, es va quedar quieta, lívida, es va desmaiar.

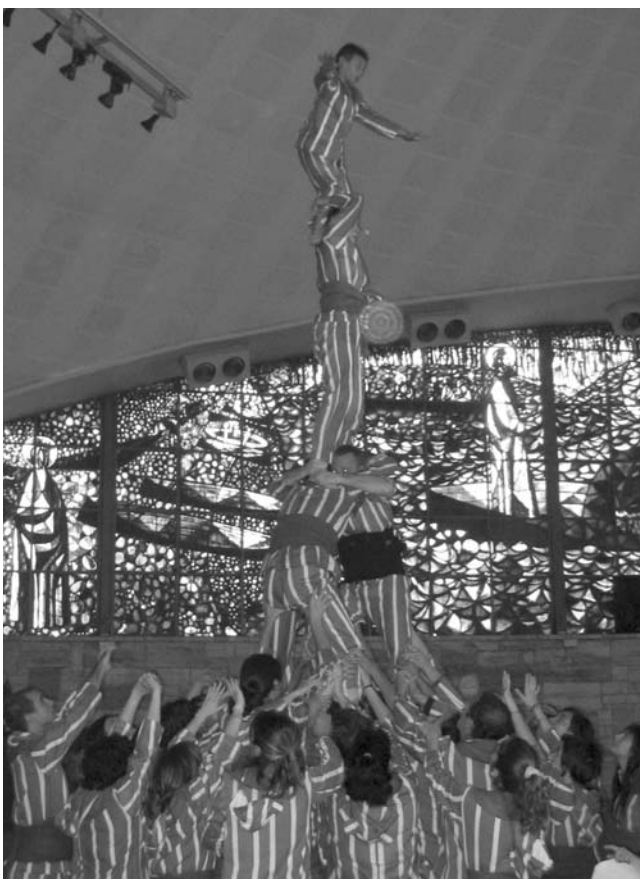
Esglaiada, vaig córrer a demanar ajuda a la meua companya del costat que fa anys que tenia el seu lloc de feina allà. I molt calmosament, molt naturalment (no va fer falta ni veure-la) va diagnosticar i va prescriure: vés a la botiga, compra cacau i pa i dona-n'hi. Vés-t'hi acostumant. És fam.

Tot ens fa créixer. Per més insignificant que ens sembli, en les seves dimensions humanes, qualsevol acte pertorbador de la rutina, una anècdota o una llàgrima, en ella trobarem sempre una causa qualsevol, ni que la causa sigui, per contradicció, un mer potser.”

¹ Fàbula d'Anteu, in Manuel Gusmão, *Apoesia de Carlos Oliveira*

² Poema d'Eugenio Andrade

(*) S'ha fet un resum de la ponència i se n'han transcrit fragments. Si es vol llegir completa s'ha d'anar a www.fsipe.org □

Acte lúdic de cloenda del FSIFE.

PLAÇA 18®
serigrafia

**La millor selecció tèxtil per a
promocions en serigrafia**

Tel: 971 660 422
Polígon Son Noguera, Lluçmajor www.pl18.com